

АСПЕКТИ ЗАСВОЄННЯ АНГЛІЦИЗМІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ НОВІТНЬОГО ПЕРІОДУ

Лексичний склад кожної розвиненої мови перебуває під значним впливом позамовної дійсності та відбиває динаміку її поступу, який є об'єктивним процесом, зумовленим загальним прогресом людства. Формування глобального інформаційного простору, тенденція до світової інтеграції суспільних та економічних процесів стимулюють появу нових концептів, які потребують відповідних експонентів. Це збагачує словниковий склад мов, у тому числі й сучасної української мови, у якій значну частину назв нових понять становлять запозичення. Економічні та суспільні перетворення в Україні, відкритість, інтеграція в міжнародні культурні й інформаційні сфери спричинили кількісне зростання частки англіцизмів, яке надзвичайно посилилося в наприкінці ХХ ст. і на початку ХХІ ст.

Нині спостерігається динамічне зростання кількості праць, присвячених дослідженню запозичень, зокрема новітніх англіцизмів. Загальну і різноаспектну характеристику напрямків їх дослідження відбито в працях сучасних українських мовознавців (Н.Ф. Клименко [6], Є.А. Карпіловська [6; 4], Л.О. Симоненко [10], Л.П. Кислюк [6; 5], А.Д. Олійник [8], Д.В. Мазурик [7], О.А. Стишов [13], С.А. Федорець [14], Я.В. Битківська [2], Т.М. Рудакова [9], Л.М. Архипенко [1], О.С. Дьолог [3] та ін.). Утім, складні процеси в новітній українській лексико-семантичній системі, пов'язані з появою значної кількості запозичень, вимагають вивчення їх адаптації, характеру зв'язків значення запозичення з етимологом, ієрархічності семантичних компонентів у мові-реципієнті та ін., що й потребує комплексного дослідження даного аспекту. Викладене зумовило актуальність даного дослідження.

Одним із шляхів вивчення запозичених англiцизмiв є аналіз тематичних груп, які склалися в сучасній мові. Метою даної роботи стало виявлення й аналіз структурно-семантичних особливостей та аспектів засвоєння тематичної групи «Культура» лексичних запозичень з англійської в українську мову впродовж новітнього періоду (90-і рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст.) на матеріалі сучасних лексикографічних джерел та текстів засобів масової інформації.

У роботі застосовано описово-аналітичний метод із прийомами статистичного та порівняльного, типологічного і компонентного аналізів. Синхронічний підхід до вивчення новітніх запозичень з англійської мови в українську доповнювався діахронічним зіставленням попередніх етапів з метою увиразнення особливостей сучасного періоду.

Проаналізована група тематично включає лексеми, пов'язані з кіно і відео, телебаченням та журналістикою, а також музикою і розвагами. Також можна виділити назви осіб, предметів, заходів, закладів, понять. Серед назв осіб визначаються: а) назви професій, пов'язаних із випуском кіно- і відеопродукції (*продюсер, промоутер*) та б) назви кіногероїв (*термінатор, робокон, екшнмен, бумер*).

Лексема *промоутер* є новим сучасним запозиченням, яке походить від англ. *promoter* – ‘той, хто сприяє’, і має в українській мові значення: «особа, яка сприяє організації якого-небудь заходу (спортивних змагань, зйомок кінофільму тощо) шляхом залучення інвесторів, спонсорів, просуванню товару на ринку, стимулюванню збуту продукції» [12: 466].

Назва *продюсер* була запозичена ще раніше. Утім, останнім часом у назві *продюсер* відбулися певні лексико-семантичні зрушення, що дозволяє розглядати її нині в новому статусі. Так, словник [11] зафіксував значення: «*продюсер (англ. producer, від лат. producto – виробляю, створюю) – в кінематографії капіталістичних країн – довірена особа кінокомпанії, яка здійснює ідейно-художній та організаційно-фінансовий контроль над створенням фільму*» [11: 683]. Тлумачення, зафіксоване пізніше [12], певним

чином відрізняється: «*продюсер* (англ. *producer* від лат. *producto* виробляю) – особа, яка організує виробництво кінофільму, виконує ідейно-художній та організаційно-фінансовий контроль за продукцією кіно- або телекомпанії, власник кіностудії» [12: 464]. Тобто, в наші часи втрачена обмежувальна сема ‘властивий кінематографії капіталістичних країн’ та диференційна сема ‘довірена особа’, натомість до семантики включені семи ‘кінофільм’, ‘телекомпанія’, а також уточнювальна сема ‘власник кіностудії’.

Якщо звернутися до англійської мови як джерела, то виявляється, що в ній слово **producer** є полісемічним: «*producer* – 1. Особа, компанія чи країна, яка виробляє товари, продукти чи матеріали (Англія є виробником (*producer*) високоякісної вовни). 2. Особа, яка здійснює загальний контроль за підготовкою п'єси, фільму чи телепрограми, яка, однак, не керує акторами (Нед був продюсером новин на 7-му каналі якийсь час)» [15: 1125].

Очевидно, що в українську мову запозичено слово **producer** у другому значенні. Слід підкреслити, що при перенесенні англійської назви **продюсер** на український ґрунт відбулися певні зміни в семантиці запозичення порівняно з етимологією. Якщо в попередні періоди, коли це слово з'явилося в українській мові, його можна було розглядати як екзотизм ('професія, поширена в капіталістичних країнах'), то з плином часу в новітній період лексема **продюсер** перейшла до складу власне запозичень і стала позначати реалію української дійсності. Це спричинило також і зростання частотності вживання слова в даному значенні в загальному мовленні.

Серед новітніх запозичень аналізованої підгрупи можна визначити найменування кіно- та відеопродукції (*сиквел*, *блокбастер*, *трилер*, *римейк*, *екшн*). Розглянемо такі американізми, як: «**римейк** (англ. *retake* – переробка) 1) випуск нової продукції з використанням ідей, які зустрічалися раніше, наприклад, дизайну; 2) повторний випуск товару, наприклад, перевидання книги, нова версія кінофільму» [12: 503]; **блокбастер** (англ. *blockbuster*) – «книга чи фільм, які дуже хороші або успішні» [12: 126]; **сиквел** (англ. *sequel*) –

книга, фільм, п'єса тощо, які продовжують розповідь попередніх книг, фільмів, п'єс, зазвичай написаних або зроблених тією ж самою особою; **екшн** (англ. *action* – дія) – жанр у кінематографії, побудований на показі постійної активності героя, його активних дій. Наведені запозичення спочатку використовувалися для позначення лише іноземних фільмів, п'єс, книг тощо, підкреслюючи екзотичність запозичених реалій. Із часом під дією позамовних факторів, включаючи й мовну моду, дані назви засвоювалися українською мовою, зростала частотність їх вживання, а значення переносилося на фільми, книги, п'єси тощо будь-якого виробництва, включаючи вітчизняне. Можна відзначити також, що саме запозичення *екшн* з'явилося в українській мові в попередні періоди, але з іншим значенням у складі таких лексем, як *екшн-арт* та *екшн-пейнтинг* (англ. *action* – дія, *art* – мистецтво, *painting* – живопис) на позначення напрямів абстрактного мистецтва [11: 296]. Втім через незначне поширення та, очевидно, перехід до пасивного лексичного складу, Словник [12] уже не розглядає такі значення в своєму переліку.

Лексеми *virtual* та **віртуальний** потрапили в англійську та українську мови запозиченими з латинської від *virtualis* – ‘сильний, здібний’ у значенні “можливий”, на противагу назвам **актуальний, реальний**. Завдяки розвитку комп'ютерної техніки та комп'ютерних модельованих програм, що імітують реальність, було винайдено комп'ютерні пристрої та програми, за допомогою яких створюється «образ, продукований комп'ютером, що оточує людину, яка дивиться на нього, та який здається майже реальним» [15: 1597]. Для позначення цього винаходу була створена назва ‘*virtual reality*’, яка й стала етимомом для українського запозичення ‘**віртуальна реальність**’.

Низка структурно однотипових запозичень утворена за допомогою компонента *-шоу*: *ток-шоу, ріаліті-шоу, дог-шоу, поп-шоу, детектив-шоу* тощо, які запозичені в українське слововживання разом із неактуальними або невідомими раніше реаліями – різновидами розважальних програм на

телебаченні, подібними до американських, англійських та ін. (від англ. *talk show, reality show, dog show, pop show, detective show, etc.*).

Запозичуються також певні поняття, предмети і явища, пов'язані з шоу-бізнесом, який досконально розроблено в зарубіжних англійськомовних країнах. Часто англійська назва запозичується разом із реалією, коли не було в українській мові відповідника (*брейн-ринг, гламур, ріаліті-шоу*). Це не означає, що він не може бути створений. У багатьох випадках, іншомовне слово досить легко могло бути замінене власним, і лише із міркувань моди, з метою залучення численнішої публіки, рекламування обирається новітня чужомовна назва (наприклад, *найкращий час – прайм-тайм, перше місце – прайм-рейт, керівник телекомпанії – телебос, багатосерійний фільм – серіал* тощо).

Отже, нинішній етап запозичення англіцизмів в українську мову становить інтерес та вимагає подальшого дослідження, оскільки складні лексико-семантичні процеси в ній, спричинені сучасними мовними контактами, а також їх імовірні наслідки заслуговують найпильнішої уваги і становлять актуальну мовознавчу проблему. Новітньому періоду властиве прискорення асиміляції запозичених англіцизмів. Часто повторювані в спілкуванні, в ЗМІ нові іншомовні слова нині значно швидше, ніж це відбувалося в попередні історичні періоди, засвоюються мовцями і набувають статусу запозичених, а потім і засвоєних. У результаті номінативної діяльності, зокрема найменування на основі запозичених з англійської мови назв нових для української дійсності реалій, відбувається приведення мови на її номінаційно-лексичному рівні (мовної картини світу) в синхронну відповідність із її поняттєвою картиною. Освоєння запозичень відбувається на різних рівнях мовної системи, серед яких лексико-семантичний і словотвірний є вищими ступенями асиміляції лексичних запозичень, а графічне, фонетичне і морфемне засвоєння становлять їх підґрунтя.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Архипенко Л.М.** Іншомовні лексичні запозичення в українській мові: етапи і ступені адаптації (на матеріалі англіцизмів у пресі кінця ХХ – початку ХХІ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Харків: Харк. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2005. – 20 с.
2. **Битківська Я.В.** Тенденції засвоєння та розвиток семантики англізмів у сучасній українській мові: дис. ... канд. філол. наук. – Тернопіль: Терноп. нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка, 2008. – 368 с.
3. **Дьолог О.С.** Процесс адаптации новейших английских заимствований в современном украинском языкознании / Уч. зап. Таврич. нац. ун-та им. В.И. Вернадского. – Сер. «Филология. Социальные коммуникации». – 2011. – Т. 24 (63). – № 4. – Ч. 2. – С. 118-121.
4. **Карпіловська Є.А.** Вторинна номінація у сучасній українській мові: тенденції розвитку / Лінгвістичні студії. – 2010. – Вип. 20. – С. 28-32.
5. **Кислюк Л.П.** Словотвірний потенціал запозичень у сучасній українській літературній мові (на матеріалі англійських та німецьких запозичень): автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К.: НАН України, Ін-т української мови, 2000. – 19 с.
6. **Клименко Н.Ф.** Динамічні процеси в сучасному лексиконі: [монографія] / Н.Ф. Клименко, Є.А. Карпіловська, Л.П. Кислюк. – К.: ВД Дмитра Бурого, 2008. – 336 с.
7. **Мазурик Д.В.** Інноваційні процеси в лексиці сучасної української літературної мови (90-і роки ХХ ст.): автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Львів: Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2002. – 21 с.
8. **Олійник А.Д.** Роль запозичень-англіцизмів у розвитку сучасної української мікроекономічної термінології: автореф. дис. ... канд. філол. наук. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2002. – 20 с.
9. **Рудакова Т.М.** Функціонування соціально-економічної лексики англійського походження в українських засобах масової інформації кінця ХХ – початку ХХІ ст.: автореф. дис. ... канд. філол. наук. – Луганськ: Луганськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2009. – 18 с.
10. **Симоненко Л.О.** Українська наукова термінологія: стан та перспективи розвитку / Л.О. Симоненко // Українська термінологія і

сучасність: Зб. наук. пр. – К., 2001. – Вип. IV. – С. 3-8. 11. **Словник** іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. – Вид. 2-ге, випр. і доп. – К.: УРЕ, 1985. – 966 с. 12. **Словник** іншомовних слів / Уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К.: Наук. думка, 2000. – 680 с. 13. **Стишов О.А.** Динамічні процеси в лексико-семантичній системі та словотворі української мови кінця ХХ ст. (на матеріалі мови засобів масової інформації): дис. ... д-ра філол. наук. – К., 2003. – 597 с. 14. **Федорець С.А.** Англійські запозичення в мові сучасної української реклами: дис. ... канд. філол. наук / Харків: Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 2005. – 203 с. 15. **Longman dictionary of contemporary English.** – Longman Ltd., 1995. – 1668 p.

Анотація. Н.О. Попова, О.Б. Петрова. Аспекти засвоєння англіцизмів у сучасній українській мові новітнього періоду. Виявлені та проаналізовані особливості засвоєння англіцизмів в українській мові впродовж новітнього періоду (останнє десятиріччя ХХ ст. – поч. ХХІ ст.) на матеріалі тематичної групи «Культура» із застосуванням сучасних лексикографічних джерел та текстів засобів масової інформації.

Ключові слова: англіцизми, асиміляція, українська мова, новітній період.

Аннотация. Попова Н.А., Петрова О.Б. Аспекты освоения англицизмов в современном украинском языке новейшего периода. Выявлены и проанализированы особенности освоения англицизмов в украинском языке новейшего периода (последнее десятилетие ХХ в. – нач. ХХІ в.) на материале тематической группы «Культура» с использованием современных лексикографических источников и текстов средств массовой информации.

Ключевые слова: англицизмы, ассимиляция, украинский язык, новейший период.

Annotation. Popova N.O., Petrova O.B. Aspects of English borrowings assimilation in modern Ukrainian language at novel period. The research reveals and analyzes

peculiarities of English borrowings assimilation in Ukrainian of the novel period (last decade of XX century – the beginning of the XXI century) at the material of the topical group «Culture» using modern lexicographic sources and mass media texts.

Key words: English borrowings, assimilation, Ukrainian language, novel period.